

YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE DİNLEME BECERİSİNİN ÖNEMİ

Küreselleşen ve iletişim vasıtalarının da etkisiyle adeta küçük bir kasabayı andıran günümüz dünyasında sınırlar bile anlamını yitirmeye başlamaktadır. İnsanların bu yakınlaşması karşılıklı anlaşmayı ve iletişim kurmayı da zorunlu kılıyor. Dünya milletleri arasında sağlıklı bir iletişim sağlanması için de yabancı dil öğrenimi her geçen gün önemini artırmaktadır. Yabancı dil öğrenimine duyulan bu ihtiyacı en çağdaş öğretim yöntemleriyle gerçekleştirmek gerekmektedir.

Yabancı dil öğretiminin kendine özgü ilke ve teknikleri vardır. Yabancı dil öğretiminde başarı için amaçlar ve dil öğretiminde kullanılacak ilke ve yöntemler iyi bir şekilde belirlenmelidir. Bunun yanında, yabancı dil öğretiminde dört temel beceri olan “dinleme, konuşma, okuma ve yazma” becerilerinin tamamının öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun olarak öğrencilere nasıl kazandırılabileceğinin ve hedef gruba uygun öğretim seviyelerinin belirlenmesi yabancı dil öğretimindeki başarıyı artıracaktır [Ayhan, 1999: 19].

Demirel, yabancı dil öğretimindeki temel ilkeleri aşağıdaki gibi sıralamaktadır:

1. Dört temel beceriyi geliştirme
2. Öğretim etkinliklerini önceden planlama
3. Basitten karmaşığa, somuttan soyuta doğru öğretme
4. Görsel ve işitsel araçları kullanma
5. Ana dili gerektiğinde kullanma
6. Bir seferde tek bir yapıyı sunma
7. Verilen bilgilerin günlük yaşama aktarılmasını sağlama
8. Öğrencilerin derse daha etkin katılımlarını sağlama
9. Bireysel farklılıkları dikkate alma
10. Öğrencileri güdeleme ve cesaretlendirme [Demirel, 1993: 23].

Demirel'e göre, yabancı dil öğretiminin temel ilkelerinin ilki de “dört temel beceriyi geliştirme” maddesiyle başlamaktadır. Dil öğretiminde temel beceriler genel başlıklar halinde; anlama becerileri (okuma, dinleme), anlatım becerileri (konuşma, yazma) olarak ikiye ayrılır.

Anlatım becerileri, bireyin kendine ait duygu ve düşüncelerini sözlü veya yazılı olarak ifade etmesidir. Anlama becerileri ise, bireyin konuşanı veya yazılı bir ifadeyi anlayabilmesidir. Başkalarına ait duygu ve düşüncelerin duyularak veya okunarak anlaşılmasını sağlamaya yönelik beceriler, anlama becerilerin temelini oluşturur. Anlama becerileri de iki başlık altında incelenebilir. Bunlar; dinleme-anlama ve okuma-anlama becerileridir.

Yabancı dil öğretiminde dört temel beceriden biri olan dinleme becerisi diğer bütün süreçler kadar önemlidir. Bir yabancı dili öğrenmede birbirinden ayrılması mümkün olmaya bu dört süreç bütünü oluşturmaktadır. Fakat dinleme becerisinin önemi, yabancı bir dili konuşabilme yeteneğini kazandıran en önemli aşama olmasıdır. Bir çocuğun kendi ana dilini öğrenmesinde en önemli aşama duyduklarını tekrar etmesidir. Dolayısıyla, yabancı dil öğreniminde de sağlıklı bir dinleme süreci o dili öğrenmede en temel süreçtir. Dinleme becerisi nedir sorusunu, öğrenilecek olan yabancı dili konuşan kişilerin söylediklerini anlamaktır diye cevaplayabiliriz

Aksan'a göre [1989, 58] "Bilindiği gibi, insanlar arasındaki sesli bildirişme, bir konuşan, bir dinleyen, bir de ikisi arasında anlaşmayı sağlayan aracı'yla (dil) gerçekleşir. Ses açısından alınacak olursa verici, alıcı ve ses dalgaları, bu üç öğenin bir başka açıdan görünümüdür. Konuşanın zihnindekiler, beyinden verilen komutla ve konuşma organlarınca dil seslerine dönüştürülerek açığa vurulduktan sonra, dinleyenin işitme organları aracılığıyla beynine ulaşır; orada çözümlenerek konuşanın açıklamak istediği düşüncenin belirmesi sağlanmış olur."

Sever'e göre [1995,15] ise; "dinleme, iletişimin ve öğrenmenin en temel yoludur. İletişim sürecinde, öğrenmenin gerçekleşebilmesi için, 'kaynak' tarafından iletilenlerin 'alıcı' tarafından paylaşılması gerekir. İletilenlerden alıcının yeni yaşantılar kazanabilmesi ise, dinleme becerisindeki birikimleriyle yakından ilgilidir. Kaynak tarafından söze dönüştürülen bilgi, haber, tutum, duygu ve düşüncelerin algılanıp anlamlandırılması, kavranması ve yorumlanması, bir takım bilgi, beceri ve alışkanlıklar gerektirir." Öğrencinin ana dili edinimi döneminde kazandığı dinlediğini anlama becerisi, yabancı dil öğrenirken de duyduğu, düzeyine uygun kelime, terim ve söz kalıplarını anlamasına katkısı olacaktır.

Dinleme becerisi yabancı dil öğretiminde en zor gelişen beceridir. Bunun sebebi, öğrenilecek olan yabancı dilin bütün seslerini, kelimelerin söyleniş esnasındaki vurgu ve tonlamaları fark edebilmenin ve ayırt edebilmenin uzun ve başarılı bir süreçle gerçekleşmesidir.

Konuşma esnasında yabancı dil öğrenen kişi, yabancı dilde duyduğu tüm sesleri vurgu ve tonlamalarına göre kelime hazinesindeki manalarla eşleştirmekte ve anlamaya çalışmaktadır. Karşıdaki kişinin aktarmak istediği duygu, düşünce ve isteklerinin tam olarak anlaşılması gerekmektedir. Bu gerçekleşmeden konuşma becerisinin gerçekleşmesi de imkansızdır (Cook,1991:79).

Bu kadar büyük öneme sahip dinleme becerisini kazanabilmek için dil öğreticilerine çok büyük bir sorumluluk düşmektedir. Özellikle Türkiye'de devlet liselerinde alışageldiğimiz dinleme becerisi faaliyetleri tekdüze ve oldukça basittir. Bu yüzden de bir yabancı dili öğrenmek öğrencilere hayal gibi gelmektedir. Dinleme becerisi etkinliklerini yapmak ve böylece her dersi bir cazibe merkezi haline getirmek çok zor değildir. Her geçen gün daha da büyük imkanlara sahip olan okullar ve öğretmenler, bu imkanları kullanmak için gayret

gösterseler yabancı dil öğretiminde sorunun büyük bir bölümü çözülmüş olacaktır.

Bilgisayarlar, CD'ler, İnternet ve MP3 çalarlar kullanılarak dinleme becerisinin en üst düzeyde gerçekleşmesi ve öğrencilere dinleme alışkanlığının kazandırılması mümkündür. Bir de dil öğretim teknik ve ilkelerinin her geçen gün yenilenen yöntemleri sağlıklı bir şekilde takip edilse ve bunlar okullardaki zümre çalışmalarıyla hayata geçirilirse yabancı dil öğretiminde büyük bir aşama kaydedilecektir. Yoksa yapılan öğretim planları ve ortaya konan hedef davranışlar anlamında bir eksiklik söz konusu değildir. Bu bağlamda Demirel'in dinleme becerisinin öğretimindeki sınıf içi faaliyetlerde hedef davranışlar bölümüne bakabiliriz:

- Duyduğu metnin genel olarak ana hatlarıyla ne olduğunu söyleme / yazma;
- Duyduğu metnin ayrıntılı olarak ne olduğunu söyleme / yazma;
- Duyduğu metinde geçen kişilerin tutum ve düşüncelerini söyleme / yazma;
- Duyduğu metinde geçen olayın nerede, ne zaman ve nasıl olduğunu oluş sırasına göre söyleme / yazma;
- Duyduğu metinde geçen sözcüklerin anlamını bağlamdan çıkarabilme;
- Duyduğu metinde geçen cümle yapılarının anlamlarını ve kullanışlarının nasıl olduğunu söyleme / yazma;
- Dinlenecek metnin başlık, resim ya da diğer ipuçlarına bağlı olarak ne hakkında olacağını kestirme;
- Anlamaya yardımcı olacak değişik tonlama ve vurguların kullanımını fark etme;
- Duyduğu metni kendi cümleleriyle ikili ya da grup çalışması yoluyla başkasına aktarmaktır [Demirel, 1993:108].

Hedef davranışlardaki her bir hedefe ulaşmak yabancı dil öğretim sürecini başarılı kılacaktır. Fakat teorik olarak ifade edilen bu davranışları pratiğe geçirmede problem yaşanmaktadır.

Yukarıda Demirel'in ifade ettiği hedef davranışları öğretim sürecinde gerçekleştirmek için çabalayan öğretmendir fakat bu davranışları kazanması gereken ise öğrencidir. Dil öğretiminde öğrenci merkezli adım atılmalı, öğrenci her derste daha aktif ve daha etkin olmalıdır. Öğretmen, dil becerilerini kazanmak için öğrencilere fırsat tanımalı dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini geliştirecek imkanlarla ilgili gerekli rehberliği yaptıktan sonra öğrencinin kendisinin rol almasını sağlamalıdır.

Dinleme becerisi bu süreçte belki de en fazla suistimale uğrayan yabancı dil öğretim sürecidir. Öğrencilerin elinde zaten bir ders kitabı ve defter bulunmaktadır. Okuma ve yazma becerileriyle ilgili alıştırmaları yapmak için imkanlar hazır gibi görünmektedir. Bir de metin içerisinde diyalogları iki öğrenciye tekrar ettirince konuşma becerisi için de gerekli olan çalışmanın

yapıldığı zannedilmektedir. Halbuki iyi bir dinleme yapmamış veya dinleme aktivitelerine muhatap olamamış öğrenci okurken ne okumaktadır? Kendi dilinin döndüğü kadar telaffuz açısından son derece eksik kelimeler ve cümleler mi, yoksa aynı metni dinleme sürecinin gerekleri yerine getirilerek yapılmış bir okuma şeklini mi yapmaktadır? Ardından diyalogları gerçekleştirirken sadece öğretmenin sesinden bir iki defa duyarak kazandığı konuşma şeklini mi yapmıştır, yoksa önceden hem kendilerine verilen dinleme ödevleri ile hem de sınıf içinde yapılan çok tekrarlı dinleme aktiviteleri ile ortaya konan okuma şeklini mi yapmaktadır?

Modern bir yabancı dil öğretimi sürecinde işitsel veya işitsel-görsel materyallerdeki zenginlik iyi bir dinleme becerisini kazanmada olumlu sonuçlar doğuracaktır. Fakat bunu yaparken sadece öğretmenin sesiyle yapılan okumalar ve diyaloglar öğrenci için kısır bir dinleme kabiliyetine sahip olmasını netice verecektir. Sadece öğretmenin sesinin kullanılarak dinleme aktivitesi yapmak, sürekli aynı sesi kullanmak öğrencilerin farklı ses ve aksan duyma olanaklarını ortadan kaldıracaktır.

Başarılı sözlü anlaşmanın temelleri başarılı dinlemeye dayanır. Başarılı dinleme için doğala yakın dinleme aktivitelerine eğitim süresince ağırlık verilmesi gerekir. Başarılı dinlemeden sonra ancak başarılı sözlü anlaşma sağlanabilir [David Nunan, 1989:32].

Demek ki ancak sağlıklı yapılan bir dinleme aktiviteleri bütününden sonra sağlıklı bir konuşma, okuma, yazma becerisi elde edilmiş olacaktır. Dinleme becerisi öğretiminde izlenecek safhalar vardır. Bu safhalarda yapılması gereken faaliyetleri Underwood şöyle sıralamaktadır:

➤ Dinleme Öncesi Faaliyetler (Pre-Listening Activities): Bu safha; dinlenecek konu hakkında öğrencilerin fikir yürütmesi, dinlenecek konu üzerine genel bilgilerin verilmesi dinlenecek konu ile ilgili metinde geçen olayın görsel açılarla canlandırılması daha önce bilinmeyen kelimelerin öğretilmesi ve dinleme faaliyeti sonrası sorulacak soruların öğrencilere verilmesini içerir.

➤ Dinleme Esnasındaki Faaliyetler (While-Listening Activities): Bu safhada öğretmen dinleme materyalinin kayıtlı olduğu cihazı çalıştırarak öğrencilerin dinlemesini sağlar, gerekli görürse telaffuz açısından duraklatarak dinletir ve öğrencilerden tekrar etmelerini ister.

➤ Dinleme Sonrası Faaliyetler (Post-Listening Activities): Bu son safhada ise, dinlenen metinle ilgili ayrıntılı sorular cevaplanmaya çalışılır, metnin özeti öğrencilere anlattırılır veya dinlenen metinle ilgili sınıf içi iletişimsel çalışmalara yer verilir [Underwood, 1989:21-32].

Dinleme becerisinde kullanılması tavsiye edilen bu safhalar dinleme becerisini en başarılı bir şekilde tamamlamak için gerekli görülmektedir. Böylece dinleme becerisi sürecinde eksik kalan bütün noktalar giderilmiş olacaktır.

Sonuç olarak, yabancı dil öğretiminde dört temel süreçten biri olan dinleme becerisinin öğretimi, bir yabancı dili iyi öğrenmek için çok iyi değerlendirilmesi gereken etkinlikler bütünüdür. Bu süreç bütün materyaller kullanılarak, öğrenciyi merkez alan öğretimlerle ve günlük hayattaki diyaloglar kadar gerçek metinlerin kullanılmasıyla ve bütün bu aşamalarda rehberlik yapacak bir öğretmen eşliğinde gerçekleştirilmelidir. Dinleme sürecinin bu kadar yüksek seviyede verildiği bir yabancı dil öğretiminde konuşma, okuma ve yazma süreçleri de istenilen seviyeye yükselecektir. Bu da yabancı dil öğretiminin başarılı bir şekilde tamamlanmasını sağlayacaktır.

Özet

Yabancı dil öğretimi globalleşen dünyamızda her geçen gün önemini artırmaktadır. Yabancı dil öğretimini sağlamak için de birçok çalışma ortaya konmaktadır. Yabancı dil öğretiminin en önemli süreci olan dinleme becerisini kazandırmak ise, yabancı dil öğretiminin tamamını kapsar. Doğru yöntem ve teknikleri kullanmak da dinleme becerisinde ulaşılmak istenen başarı için gereklidir.

KAYNAKLAR

1. Ayhan Y. Ziya. *Orta ve Yüksek Öğretimde Yabancı Dil Öğretimindeki Başarısızlığın Nedenleri*. Yüksek Lisans Tezi, Afyonkocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar, 1999.
2. Demirel Ö. *Yabancı Dil Öğretimi İlkeler, Yöntemler, Teknikler*. Ankara: Usem Yayınevi, 1993.
3. Doğan A. *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara, 1998.
4. Sever S. *Türkçe Öğretiminde Tam Öğrenme*. İstanbul, 1995.
5. Cook V. *Second Language Learning and Learning Teaching*. London: Arnold, 1991.
6. Nunan D. *Designing Task for The Communicative Classroom*. Cambridge University Press, 1989.
7. Underwood M. *Teaching Listening*. Harlow: Longman, 1989.